

Atıfta Bulunmak İçin / Cite This Paper: Sert, A. N. ve Arslan, M. (2019). "Türkiye'deki Kuş Gözlemcilerinin Motivasyon ve Destinasyon Tercihlerinin Belirlenmesi", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2): 2104-2124

Geliř Tarihi / Received Date: 13.09.2018

Kabul Tarihi / Accepted Date: 05.02.2019

Araştırma Makalesi

TÜRKİYE'DEKİ KUŞ GÖZLEMCİLERİNİN MOTİVASYON VE DESTİNASYON TERCİHLERİNİN BELİRLENMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Nevin SERT

Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği
nevinsert@selcuk.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-9192-1969

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARSLAN

Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği
muarslan@selcuk.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-1924-5086

Öz

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de bulunan kuş gözlemcilerini uzmanlıklarına göre gruplandırmak ve seyahat kararı verme sürecine etki eden motivasyonları ile destinasyon tercihlerini araştırmak, bununla birlikte söz konusu motivasyon ve destinasyon tercihlerinin gruplara göre farklılıklarını incelemektir. 227 kuş gözlemcisiyle yapılan araştırmada kuş gözlemcileri "meraklı", "aktif", ve "kararlı" olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda kuş gözlemcilerinin motivasyonları 4 boyut, destinasyon tercihleri ise 5 boyut olarak belirlenmiştir. Önem sırasına göre motivasyon boyutları, eğlenme, kuşa ilişkin özellikler, kaçış- yenilenme ve sosyallik olarak sıralanmıştır. Destinasyon tercihleri ise önem sırasına göre, flora ve fauna gözleme fırsatı, kentsel alanlardan kaçış, rekreasyon faaliyetlerinin olması, konfor sağlayan özellikler ve ulaşım kolaylığı olarak belirlenmiştir. Çalışmanın diğere sonucuna göre kuş grupları ile motivasyon ve destinasyon tercihleri arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Kararlı kuş gözlemcileri açısından en önemli motivasyon boyutunun "kuşa ilişkin özellikler" olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kuş Gözlemciliği, Motivasyon, Destinasyon Özellikleri, Kuş Gözlemciliği Gruplandırması.

DETERMINING THE MOTIVATION AND PREFERRED DESTINATION ATTRIBUTES OF BIRDERS IN TURKEY

Abstract

The study aims to group the bird watchers in Turkey according to their expertise and to identify the motivations and preferred destination attributes, also to explore differences among these groups in terms of motivations and destination preferences. Using the survey data from 227 birdwatchers, three cluster groups were identified including "casual", "active", and "committed". The results of a factor analysis identified 4 motivation factors and 5 destination attributes. In order of importance, the motivation factors are enjoyment, bird related, novelty and relationship building. The destinations factors, in order of importance, are opportunities to observe flora and fauna, escape from urban areas, availability of recreation activities and comfort amenities and ease of access. This study found that significant differences existed among three groups in terms of the motivations and preferences for destination attributes. The most important motivational factor in terms of committed birdwatchers has been found to be "bird related".

Keywords: Bird Watching, Motivation, Destination Attributes, Recreational Specialization.

1. GİRİŞ

Dünyadaki sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak her alanda olduğu gibi turizm endüstrisinde de önemli değişimler gözlenmektedir. Sınırsız büyüyen, standartlaştırılmış, kalıplaştırılmış turizm ürünü ve hizmeti yerine doğaya ve çevreye daha duyarlı turizm türlerine eğilim artmaktadır. Turizm endüstrisi aktörlerinin ve destinasyonlarının rekabetçi kalabilmek için bu duruma ayak uydurması gerektiği görülmektedir (Pekin, 2011).

Farklılaşan istek ve ihtiyaçları sunduğu alternatiflerle karşılamaya çalışan eko- turizm içinde değerlendirilen kuş gözlemciliğine duyulan ilgi son yıllarda artmış özellikle batı dünyasında gözlemcilik doğaya zarar vermeyen en yaygın açık hava rekreasyon faaliyeti haline gelmiştir (Weaver ve Lawton 2002; Çakıcı ve Harman, 2006). Kuş gözlemciliği, kuşları doğal ortamlarında gözleme ve tanımlama faaliyeti olduğu gibi fiziksel aktiviteler içermesi nedeniyle doğayı kuşların dünyasından tanımayı sağlayan bir gözlem sporudur. Kuş gözlemcileri, eğitilmiş ve yüksek gelir seviyesine sahip eko-turist grubunun önemli bir bölümünü oluşturmalarından dolayı, eko-turizm gelirinin en iyi kaynaklarından biridir (Şekercioğlu, 2002). 2011 verilerine göre Amerika'da 16 yaş üzeri, 47 milyon (nüfusun yaklaşık % 20'si) kuş gözlemcisi bulunup, seyahatlere ve ekipmanlara yapmış oldukları harcama toplamda 41 milyar doları bulmuştur (U.S. Fish and Wildlife Service, 2018). Kuş gözlemcilerinin yerel ekonomiye katkıları ise 14.9 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Çin'de 2010 yılı itibariyle yaklaşık kuş gözlemcisi sayısı 20.000'e ulaşmıştır (Ma, Cheng, Wang ve Fu, 2013). İngiltere'de 15 milyon kişinin kuş gözlemciliği yaptığı ve yaklaşık 500 milyon dolar gelir elde edildiği, Hollanda da ise 61 bin kuş gözlemcisi olduğu saptanmıştır (CBI, 2017). Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye'de kuş gözlemciliğine olan ilginin hızla artmakta olduğu görülmektedir. Örneğin Manyas Kuş Cennetinden yıllık 103 milyon dolar gelir elde edilebileceği ileri sürülmüştür (Gürlük ve Rehber, 2008). Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre zengin sulak alanlara sahip olması ve kuş göç yolları üzerinde bulunması nedeniyle Türkiye'de bulunan toplam kuş türlerinin sayısı Avrupa'nın tamamında bulunan kuş türleri kadardır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018). Bununla birlikte var olan kaynakların turizm açısından verimli bir biçimde değerlendirilemediği söylenebilir.

Kuş gözlemciliğinden elde edilen gelirlerin artırılması ve var olan kaynakların optimum fayda sağlayacak şekilde kullanılması açısından kuş gözlemcilerini gruplandırmak, motivasyonları ile destinasyon tercihlerini anlamak tur operatörleri, destinasyon yöneticileri ve yabancı hayatla ilgili acenteler için oldukça önemlidir. Buradan hareketle çalışmanın amacı Türkiye'de bulunan kuş gözlemcilerini uzmanlıklarına göre gruplandırmak ve seyahat kararı

verme sürecine etki eden motivasyonları ile destinasyon tercihlerini araştırmaktır. Ayrıca bu motivasyon ve tercihlerin gruplara göre farklılıklarını incelemektir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Kuş Gözlemciliği Gruplandırması

Homojen bir grup olmamalarından dolayı araştırmacılar, kuş gözlemcilerini uzmanlıklarına göre gruplara ayırıp kavramsallaştırmaya çalışmaktadırlar. Bryan'ın 1977 yılında yayınladığı çalışmasında rekreasyonel uzmanlaşmayı, genelden özele bir süreklilik içinde devam eden, yapılan faaliyette (ve/veya sporda) kullanılan araç-gerece, sahip olunan beceriye ve faaliyette bulunulacak yere ait tercihlerde kendini gösteren davranış olarak tanımlamıştır (Bryyan, 2000). Bryan'ın çerçevesini çizdiği “Rekreasyon Uzmanlığı” modeli diğer araştırmacılar tarafından farklı bakış açılarıyla geliştirilmiştir (Bryan, 2000). McFarlane (1994) geçmiş deneyimler, ekonomik yükümlülük ve yaşam biçimindeki önceliklerine göre kuş gözlemcilerini gruplandırmıştır. Scott ve Shaffer (2001) uzmanlaşmanın davranış, beceri ve bağıllığı içeren bir süreç olduğunu belirtmiş olup uzmanlaşmaya bağı gruplandırmanın söz konusu faktörler temel alınarak yapılabileceğini belirtmişlerdir. Hvenegaard'ın (2002) ortaya koymuş olduğu modelde ise “ekonomik yükümlülük” ve “yaşam biçimindeki öncelik” faktörleri altında toplam 5 ifadeye yer verilmiştir. Ekonomik yükümlülük faktörü, ekipmanların sayısı ve maliyetleri ile kuş gözlemciliği yapılan yıl sayısını (kaç yıldır kuş gözlemciliği yapılmakta) içermektedir. Yaşam biçimindeki öncelik faktörü ise bir önceki yıl yapılan kuş gözlemciliği gün sayısı ve kuş gözlemciliği gün sayısının bir önceki yıl seyahat günlerine oranından oluşmaktadır. Lee ve Scott (2004) bağıllık boyutuna bilgiyi de ekleyerek rekreasyonel uzmanlaşmayı davranış, beceri, bilgi ve bağıllık olarak incelemişlerdir. Scott ve Thigpen (2003) gruplandırmayı davranış, yetenek ve bağıllık faktörlerine göre yapmışlardır. Scott, Ditton, Stoll ve Eubanks (2005) da davranış, yetenek ve bağıllık faktörleri yanında kuş gözlemcilerinden kendilerini meraklı, aktif ve kararlı kuş gözlemcisi gruplarından hangi gruba dahil olduklarını belirtmelerini istemişlerdir. Kim, Keuning, Robertson ve Kleindorfer'in (2010) Avusturalya'da kuş gözlemcileriyle yapmış oldukları çalışmada kuş gözlemcilerini meraklı, orta ve aktif/ deneyimli kuş gözlemcisi olmak üzere kuş gözlemcilerini üç gruba ayırmışlardır. Özellikle, beceri ve bağıllık bileşenlerinin, gruplar arasındaki uzmanlaşma farkını ayırt etmede önemli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Davranış, beceri, bilgi ve bağıllığa dayalı uzmanlaşmadan yola çıkarak yapılan gruplandırmada, daha çok kuşları tanımlama becerisi, kuş gözlemciliği faaliyetine katılım sıklığı, kuş gözlem

kulüplerine üyelik, kuş gözlemciliğiyle ilgili sahip olunan ekipmanlar, kuş gözlemciliği faaliyetine duyulan bağlılık (McFarlane, 1994) gibi çeşitli değişkenler kullanılmaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde kuş gözlemcileri meraklı, acemi, orta ve ileri (McFarlane 1994) meraklı ve kararlı (Cole ve Scott 1999) acemi, ileri –aktif, ileri-deneyimli (Hvenegaard 2002), meraklı, ilgili, aktif ve yetenekli (McFarlane ve Boxell, 1996; Scott ve Thigpen 2003), kararlı, aktif ve meraklı (Scott vd., 2005) aktif ve kararlı (Chen ve Chen, 2015) olarak gruplandırıldığı görülmektedir. Kuş gözlemcileri iki, üç veya dört grup altında toplanmış olup, bu gruplar yukarıda belirtildiği gibi çeşitli isimlerle adlandırılmakla birlikte genel olarak düşük, orta, ileri ve üst düzey uzmanlığa göre oluşturulmuştur.

Kuş gözlemcilerini gruplara ayırmak, uygulayıcılara yönetim veya planlama ile ilgili konularda yardımcı olacak bilgiler sağlayabilir. Örneğin, bireyin fiziksel ve sosyal ortamdaki tercihlerini belirlemede beceri ve bilginin en önemli boyut olduğu tespit edilmesi durumunda farklı düzeylerde beceriye sahip olanların ilgisini çekecek programlar ve hizmetler oluşturulabilir (Lee ve Scott, 2004). Dolayısıyla gruplandırma yapmak kuş gözlemcilerinin seyahat davranış ve tercihlerini anlamada tüm paydaşlara kolaylık sağlayacaktır.

2.2. Kuş Gözlemcilerinin Motivasyonu

Bir kişiyi veya bir grubu seyahat etmeye hazır hale getiren ve yönlendiren zihni durum (Dann, 1977) olarak tanımlanan motivasyon, hem seyahat davranışlarını anlamada hem de destinasyonla ilgili karar verme sürecinde kritik rol oynayan önemli bir değişkendir (Chen ve Chen, 2015). Hvenegaard (2002) kuş gözlemcilerinin motivasyonu ile ilgili bilgi edinmenin rekreasyon alanlarına yönelik talebin türünü ve seviyesini tahmin etmede ve memnuniyet düzeyini değerlendirmede yardımcı olması açısından önemli olduğunu belirtmiştir.

Kuş gözlemcilerinin genel olarak kuşları gözlemlemekten motive olmaları yanında dışarıda olmak, kuşlarla ilgili beceri kazanmak, diğer kuş gözlemcileriyle rekabet etmek, kuşları ve doğayı korumaya katkıda bulunmak, aile ve arkadaşlarla birlikte olmak, başkalarıyla tanışmak gibi motivasyonlara da sahip oldukları görülmektedir (Hvenegaard, 2002). Kellert (1985) Amerika'da 2.455 kuş gözlemcisi üzerinde yaptığı araştırmada, kuşların sahip olduğu estetik-güzellik, olabildiğince çok kuş tanımlamak, doğaya yakın olmak, aile / arkadaşlar ile birliktelik ve kuşlara duyulan kişisel hayranlık olmak üzere beş önemli motivasyon ortaya koymuştur. Kellert (1985) kuş gözlemciliği gruplarına göre motivasyonun farklılaştığını öne sürmüştür ve 40 veya daha üstü kuşları tanıyabilen kararlı kuş gözlemcilerinin başlıca motivasyonlarının kuşlara olan ilgileri olduğunu, 10 ile daha az kuşu tanıyabilen meraklı kuş gözlemcilerinin ise en önemli motivasyonlarının kuşların sahip olduğu estetik nitelikler

olduğunu tespit etmiştir. Kuş gözlemcileriyle ilgili önemli çalışmalar yapmış olan McFarlane (1994) ise Kanada’da bulunan kuş gözlemcilerini incelemiş ve motivasyon boyutlarını katılım, başarı, koruma ve takdir olarak tanımlamıştır. Başarı isteğinin kuş gözlemciliğindeki uzmanlıkla doğru orantılı olarak arttığını ve başarı motivasyonuna en çok uzman kuş gözlemcilerinin sahip olduğunu ortaya koymuştur. Doğayı ve kuşları koruma motivasyonunun en çok orta düzeydeki uzmanlığa sahip kuş gözlemcilerinde bulunduğunu, meraklı kuş gözlemcileri için ise doğada olmanın keyfini içeren takdir boyutunun en önemli motivasyon kaynağı olduğunu tespit etmiştir. Scott, Baker ve Kim (1999) Amerika’da kuş gözlemciliği yarışmasına katılanlarla yapmış oldukları çalışmada ise rekabet, keyif ve koruma, sosyalleşme ile kendini ifade etme olmak üzere dört motivasyon boyutunun olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çalışmanın kuş gözlemciliği yarışmasında gerçekleştirilmiş olmasına karşın sosyallik ile kendini ifade etmenin, rekabetten daha önemli motivasyonlar olarak öne çıktığı görülmüştür. Cole ve Scott (1999) Amerikan kuşçuluk derneği üyeleriyle yapmış oldukları çalışmada, kararlı kuş gözlemcilerinin, kuş çeşitliliği, daha önce hiç görmedikleri türlerin varlığı ve yerli kuşların sayısı gibi kuşlarla ilgili motivasyonlarının daha güçlü olduğunu tespit etmişlerdir. Hvenegaard (2002) da yapmış olduğu araştırmada benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Kuş gözlemciliğiyle ilgili en önemli motivasyonun kuşları, daha önce görülmeyen kuş türlerini ve mümkün olduğunca çok sayıda kuş türlerini görmek gibi kuşların kendileriyle ilişkili olduğunu, bunu takiben doğal ve tarihi çekicilikler, son olarak da sosyal ve kültürel motivasyonların geldiğini belirtmiştir. Hvenegaard (2002) ayrıca, acemi (meraklı) kuş gözlemcileriyle karşılaştırıldığında, çok deneyimli kuş gözlemcilerinin kuşla ilgili motivasyonlarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Scott vd., (2005) Amerika’da turnaların yıllık göçlerini izlemeye gelen kuş gözlemcileriyle yapmış oldukları araştırmada ise diğer çalışmalardan farklı olarak en önemli motivasyonun manzaranın, doğadaki kokuların ve seslerin tadını çıkarmak ile açık havada bulunmak olduğunu saptamışlardır. En az önemli bulunan motivasyonlar ise aileden bir süreliğine uzaklaşmak ve diğer kuş gözlemcilerinden saygı görmek olarak sıralanmıştır. Sali ve Kuehn (2006) fiziksel (fiziksel egzersiz yapma), duygusal, entelektüel (eğitim), sosyal ve maneviyat olmak üzere beş motivasyon boyutu belirlemişlerdir. Duygusal boyutun (açık havaya çıkmak ve yaban hayatının tadını çıkarmak, kuşların sesinin ve görüntüsünün tadını çıkarmak, kuşları korumaya katkı sağlamak, rutin günlük işlerden uzaklaşmak ve rahatlamak) en önemli motivasyon olduğunu ileri sürmüşlerdir. New York’ta 1.000 kuş gözlemcisi ile yapılan diğer bir çalışmada Sali, Kuehn ve Zhang (2008) motivasyonun cinsiyete göre farklılaştığını belirlemişlerdir. Erkek kuş gözlemcilerin motivasyonları kuşlara olan ilgi, bilgi paylaşma, keşif, arkadaşlık ve maneviyatı içerirken, kadın kuş gözlemcilerinin motivasyonları ise açık havanın keyfini çıkarmak, kendini

ifade etmek, bilgilenmek ve meydan okumaktan oluşmuştur. Conrادية, van Zyl ve Strasheim (2013) İngiliz kuş gözlemcileri fuarı ve Alman Vogel festivalinde 439 ziyaretçiyle yapmış oldukları çalışmada kuş gözlemciliğiyle ilgili motivasyon boyutlarını esenlik (wellbeing), entelektüel faaliyet, sosyalleşme ve fotoğraf olduğunu belirtmişleridir. Bu boyutlar arasında duygusal, manevi, fiziksel ve zihinsel uyarım alt faktörlerinin birleşiminden oluşan esenlik en önemli motivasyon olarak öne çıkmıştır. Glowinski ve Moore (2014) 529 Amerikan Kuş Gözlemcileri Derneği üyesi ile yapmış oldukları çalışmada başarma, koruma ve sosyalleşme olmak üzere kuş gözlemciliği ile ilgili üç motivasyon tanımlamışlardır. Chen ve Chen'in (2015) çalışmasında altı motivasyon boyutu önem sırasına göre kuşlarla ilgili özellikler, yenilik arayışı, katkı ve paylaşım, manevi yenilenme, sosyalleşme ile rekabet olarak sıralanmıştır. Önceki çalışmalar farklı bölgeler ve ülkelerdeki genel kuş gözlemciliği motivasyonlarını ortaya koymakta olup, sosyalleşme, koruma, başarı, bilgi, yeni deneyimler, maneviyat ve kuşlarla ilgili boyutların farklı isimlerle de olsa birçok çalışmada yer aldığı görülmektedir.

2.3. Kuş Gözlemcilerinin Destinasyon Tercihleri

Yapılan çalışmalar kuş gözlemcilerinin motivasyonlarına ve gruplarına göre destinasyon tercihlerinin farklılaştığını ortaya koymuştur (Cole ve Scott, 1999; Scott ve Thigpen, 2003; Kim vd., 2010). Cole ve Scott (1999) kuş gözlemcilerinin destinasyon tercihlerini etkileyen dokuz faktör sıralamışlardır. Bu faktörler, yerli kuş çeşitliliği, kuşların dışındaki yaban hayatı ve yerel bitkilerin varlığı, rehber ve planlanmış etkinlikler, tamamlayıcı faaliyetler, kamp tesisleri, konfor, destinasyonun uzaklığı ve gelişmişlik düzeyi, ziyaret sınırlılığı ve rekabetçi konumudur (balıkçılık ve avcılığın yapılabilmesi, fabrikaların gözlem yerine uzaklığı). Scott ve Thigpen (2003) ise kuş gözlemcilerinin destinasyon tercihlerini flora ve fauna gözleme fırsatları, geleneksel rekreasyon faaliyetleri, açık hava rekreasyon faaliyetleri, suyla yapılan rekreasyon faaliyetlerine erişim, kentsel alanlardan kaçış, konfor ve kolay erişim olmak üzere yedi faktörün yönlendirdiğini belirtmişlerdir.

Kuş gözlemcilerinin uzmanlıklarına bağlı olarak destinasyon tercihlerinin farklılaştığı görülmektedir (Steven, Smart, Morrison ve Castley, 2017). Scott ve Thigpen (2003) aktif kuş gözlemcilerinin sık sık kuş gözlemek için seyahate çıktıklarını, ancak bu seyahatlerinde kuş gözlemciliğini başka bir faaliyetle birleştirmek istemediklerini, dolayısıyla destinasyonun sağladığı bu yöndeki olanakları çekici bulmadıklarını ortaya koymuşlardır. Ayrıca aktif/deneyimli kuş gözlemcilerinin alışveriş olanakları, konaklama, yeme –içme gibi destinasyon olanaklarına önem vermediklerini, kuş gözlemciliği ile ilgili faaliyetlere odaklandıklarını tespit etmişlerdir. Curtin ve Wilkes (2005) uzman kuş gözlemcilerinin, kuşlarla

ilgili faaliyetlere odaklandıklarını ve altyapıya çok önem vermediklerini, öte yandan, acemi kuş gözlemcilerinin ise diğer turizm faaliyetleriyle ilgilendikleri ve altyapı ile konfora daha çok önem verdiklerini belirtmişleridir. Harwood (2008) İngiltere’de kuş fuarı ziyaretçileriyle yapmış oldukları araştırmada kuş gözlemcilerinin destinasyon tercihlerinin, konaklama standartları, nadir ve endemik kuşlar, yerli halkla etkileşim, tesisler, destinasyon altyapısı ve diğer arazilerin kullanılabilirliği olarak yedi başlık altında toplamış yerli halkla etkileşimin destinasyon tercihlerini etkilemede öne çıktığını saptamıştır. Kim vd.’nin (2010) çalışmalarında kuş gözlemcilerinin destinasyon tercihlerinde endemik kuşların olması, meraklı kuş gözlemcilerine göre aktif/deneyimli ve orta kuş gözlemcileri için son derece önemli bir özellik olarak bulunmuştur. Meraklı kuş gözlemcileri için iyi rehberlik hizmeti, iyi yemek ve konaklama olanakları gibi turizm hizmetlerinin kalitesinin, kuşlarla ilgili çekiciliklerden daha önemli olduğu görülmüştür. Maple, Eagles ve Rolfé (2010) daha az tecrübeli kuş gözlemcilerinin konfora (kolaylıklara) ve bölgedeki diğer olanaklara daha fazla önem verdiklerini ve ilgilerinin kuş gözlemciliği dışındaki çekicilik ve faaliyetlere daha fazla yoğunlaştığını belirtmişlerdir. Chen ve Chen (2015) ise uluslararası kuş gözlemcileriyle yapmış oldukları çalışmada kuş gözlemcileri için destinasyon özelliklerini önemine göre, kuş kaynakları, profesyonel rehberler, altyapı ve tesis olanakları, yerel kültür ve gelenekler olarak sıralamışlardır.

İncelenen literatür doğrultusunda aşağıdaki araştırma soruları geliştirilmiştir:

1. Kuş gözlemciliği faaliyetleri kuş gözlemcileri gruplarına göre farklılık göstermekte midir?
2. Kuş gözlemcilerinin motivasyonları kuş gözlemcileri gruplarına göre farklılık göstermekte midir?
3. Kuş gözlemcilerinin destinasyon seçimleri kuş gözlemcileri gruplarına göre farklılık göstermekte midir?

3. YÖNTEM

Türkiye'deki farklı grupta yer alan (meraklı, aktif ve kararlı kuş gözlemcisi) kuş gözlemcilerinin kuş gözlemciliği yapılarındaki motivasyon unsurları ve kuş gözlemciliği yapılacak destinasyonu seçmede etkili faktörlere ilişkin görüşlerinin belirlendiği bu çalışmanın evreni Türkiye’de kuş gözlemciliği yapan bireylerden oluşmaktadır. Türkiye’de kuş gözlemciliği yapan bireylerin sayısına ilişkin herhangi bir resmi istatistik bulunmamakla beraber daha önce yapılan bir çalışma (Çakıcı ve Harman, 2006) çerçevesinde Türkiye’de kuş gözlemciliği yapan yaklaşık 550 birey olduğu belirtilmiştir. Örneklem büyüklüğünü hesaplamak için Özdamar (2001) tarafından nicel ve sonlu ($N < 10.000$) araştırmalar için

önerilen formülden ($n=N \cdot s^2 \cdot Z_{\alpha}^2 / [(N-1)d^2 + s^2 \cdot Z_{\alpha}^2]$) yararlanılmıştır. Bu çerçevede, ilk 30 bireylik anket uygulaması pilot -ön- uygulama kabul edilmiş ve formüldeki parametreler belirlenmiştir. Buna göre, evren büyüklüğü $N=498$; standart sapma değeri $s=0,9$; 0,05 anlamlılık düzeyine karşılık $Z_{\alpha}=1,96$ ve örneklem hatasını ifade eden etki büyüklüğü $d=0,1$ alınmış olup minimum örneklem büyüklüğü 192 olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda İstanbul Kuş Gözlem Topluluğu üzerinden iletişim adresleri belirlenen 498 kişi evren olarak varsayılmış ve söz konusu 498 kuş gözlemcisine elektronik posta yoluyla ulaşılması hedeflenmiş olup kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak araştırmada yer almayı kabul eden ve geri dönüş sağlayan 227 kişi örneklem grubunu oluşturmuştur. Veriler 01.03.2018 ile 15.07.2018 tarihleri arasında toplanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak temel olarak dört bölümden oluşan anket kullanılmıştır. Anketin ilk bölümünde bireylerin demografik özelliklerine yönelik 5 değişkene (cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum ve aylık gelir) yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Scott ve Thigpen (2003) ve Scott vd.,(2005) nin çalışmalarında yer alan ifadelerden yararlanarak kuş gözlemciliği faaliyetlerini belirlemek ve gruplara ayırmak üzere 7 değişkene (son 12 ayda kuş gözlemciliği için yapılan seyahat sayısı, son 12 ayda kuş gözlemciliği yaparak geçirilen gün sayısı, diğer kuş gözlemcilerine göre yeteneği, kuş gözlemciliğini hangi düzeyde açık hava faaliyeti olarak tanımladığı, kuş gözlemciliği ile ilgili sahip olduğu araç-gereç veya ekipmanların toplam maliyeti, görüntüsünden tanınabilen kuş sayısı ve sesinden tanınabilen kuş türü sayısı) yer verilmiştir. Anketin üçüncü bölümünde kuş gözlemcilerinin kuş gözlemciliği yapmalarındaki motivasyon unsurlarını belirlemek üzere Scott vd., (2005) ve Conradie vd.,'nin (2013) çalışmasından adapte edilen 4 boyut (kuşa ilişkin özellikler, sosyallik, kaçış-yenilenme ve eğlenme) ve 15 madden oluşan ölçek kullanılmıştır. Anketin son bölümünde ise kuş gözlemciliği yapılacak destinasyonu seçmede önemli faktörlere ilişkin katılımcı görüşlerini belirlemek üzere Scott ve Thigpen (2003) çalışmasından adapte edilen 5 boyut (flora ve fauna gözleme fırsatı, kentsel alanlardan kaçış, ulaşım kolaylığı, rekreasyon faaliyetlerinin olması ve konfor sağlayan özellikler) ve 25 madden oluşan ölçeğe yer verilmiştir. Ölçeklerdeki her bir madde 5'li Likert derecesine tabi tutulmuş olup 1=Kesinlikle Önemli Değildir ve 5= Kesinlikle Önemlidir aralığında puanlandırılmıştır.

Çalışmada anket yoluyla elde edilen veriler İstatistiksel Veri Analizi Paket Programı ile analiz edilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri frekans ve yüzde dağılımlarıyla verilmiş olup, ankete katılanların hangi grupta yer aldıklarını belirlemek üzere (meraklı, aktif ve kararlı kuş gözlemcisi) anketin ikinci bölümde kuş gözlemciliği faaliyetlerine ilişkin belirtilen 7 değişken kullanılarak Ward yöntemi ve Karesel Öklit uzaklığı

ile kümeleme analizi uygulanmış ve dendrogram (ağaç) grafiği elde edilmiştir. Diğer taraftan kuş gözlemcisi grupları ile söz konusu 7 değişken (ki bu değişkenler kategorik hale getirilmiştir) arasındaki ilişkiler Ki-Kare analizi ile belirlenmiştir. Ayrıca, kuş gözlemci gruplarının kuş gözlemciliği yapımlarındaki motivasyon unsurları ve kuş gözlemciliği yapılacak destinasyonu seçmede önemli faktörlere ilişkin görüşlerine göre karşılaştırılması parametrik test varsayımları gerçekleştiği için tek faktörlü varyans analizi (One Way ANOVA) ile incelenmiştir. Varyans analizi sonucu farklılıklara yönelik ikili karşılaştırmalar ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi ile gerçekleştirilmiştir.

4. BULGULAR

Örneklem grubunu oluşturan bireylerin demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 1'de sunulmuştur. Buna göre, katılımcıların % 72,7'si erkeklerden ve % 50,7'si evlilerden oluşmaktadır. Diğer taraftan, % 44,5'inin 40 yaş ve üzerinde olduğu, % 91,2'sinin üniversite eğitim aldığı ve % 43,2'sinin ise 6500 TL ve üzerinde gelire sahip olduğu görülmektedir. Kuş gözlemcilerine ilişkin motivasyon ölçeği ile kuş gözlemciliği yapılacak destinasyon tercih ölçeğine yönelik faktör analizi sonuçları, faktör ortalama±standart sapma değerleri ile Cronbach's Alpha katsayıları Tablo 2'de sunulmuştur. Buna göre, motivasyon ölçeği için KMO=0,821 ve Bartlett's test sonuçları $\chi^2=1506,499$; $p<0,001$ ve destinasyon tercih ölçeği için KMO=0,863 ve Bartlett's test sonuçları $\chi^2=3955,353$; $p<0,001$ olarak hesaplanmış olup bu değerler örneklem yeterliliğini ve faktör analizinin uygulanabilirliğini göstermektedir. Alt ölçek veya faktörlerin güvenilirliğine ilişkin iç tutarlık katsayısını veren Cronbach's Alpha katsayılarının tamamı 0,70 değerinin üzerinde bulunmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken	Grup	Sayı (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	62	27,3
	Erkek	165	72,7
Yaş	29 ve altı	29	12,8
	30-39	97	42,7
	40-49	68	30,0
	50 ve üzeri	33	14,5
Eğitim Durumu	Lise ve altı	20	8,8
	Üniversite	120	52,9
	Lisansüstü	87	38,3
Medeni Durum	Evli	115	50,7
	Bekar	112	49,3
Aylık Gelir	2500 TL ve altı	24	10,6
	2501-4500	59	26,0
	4501-6500	46	20,3
	6501-8500	37	16,3
	8501 ve üzeri	61	26,9
Toplam		227	100,0

Tablo 2'deki bulgulara göre, 15 maddeyi içeren motivasyon ölçeği, özdeğeri (eigenvalue) 1'den büyük ve toplam varyansın %64,836'sını açıklayan 4 faktör altında toplanırken, 25 maddeyi içeren destinasyon tercih ölçeği de özdeğeri 1'den büyük ve toplam varyansın %68,568'ini açıklayan 5 faktör altında toplanmıştır. Diğer taraftan faktör ortalamaları incelendiğinde, motivasyon ölçeği için en yüksek ortalamaya sahip motivasyon faktörlerinin "eğlenme" ($\pm SS=4,37\pm 0,83$) ve "kuşa ilişkin özellikler" ($\pm SS=4,26\pm 0,71$) olduğu, en düşük ise "sosyallik" ($\pm SS=3,14\pm 0,82$) faktörü olduğu görülmektedir. Destinasyon tercihinde ise en önemli faktörler sırası ile "flora ve fauna gözleme fırsatı" ($\pm SS=3,88\pm 0,76$) ve "kentsel alanlardan kaçış" ($\pm SS=3,70\pm 0,79$) olurken, sırasıyla "rekreasyon faaliyetlerinin olması" ($\pm SS=2,67\pm 0,76$), "konfor sağlayan özellikler" ($\pm SS=2,61\pm 0,79$) ve "ulaşım kolaylığı" ($\pm SS=2,44\pm 0,85$) faktörlerinin ise diğer faktörlere göre destinasyon tercihinde daha düşük öneme sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Motivasyon Ölçeği İle Destinasyon Tercih Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi Sonuçları ve Bazı Betimsel İstatistikler

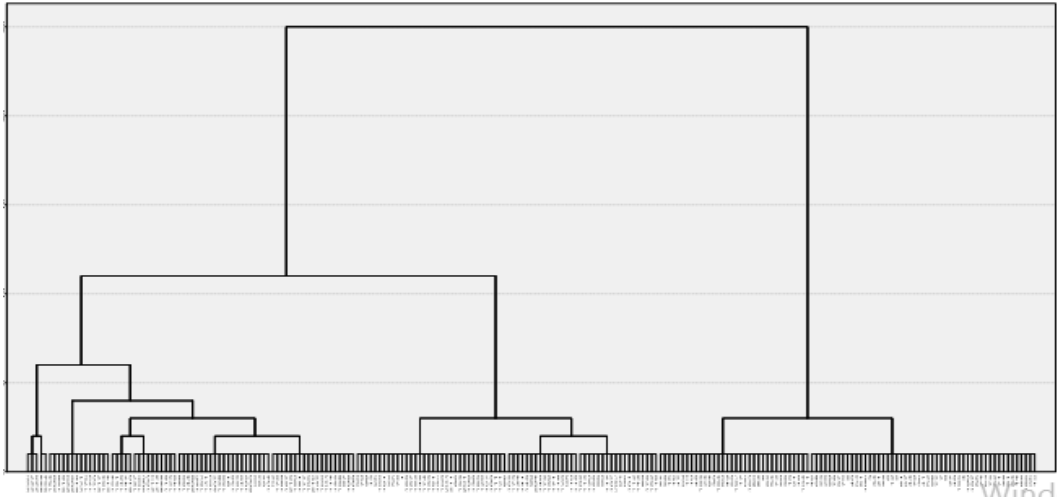
Faktörler	Madde Sayısı	Özdeğerler	Varyans %	Kümülatif Varyans%	$\bar{X} \pm SS$	Cronbach's Alpha
Motivasyon ölçeği						
Eğlenme	2	1,563	10,418	64,836	4,37±0,83	0,726
Kuşa ilişkin özellikler	5	3,392	22,616	22,616	4,26±0,71	0,789
Kaçış- Yenilenme	4	2,088	13,921	54,418	3,80±0,81	0,798
Sosyallik	4	2,682	17,880	40,496	3,14±0,82	0,856
Destinasyon tercih ölçeği						
Flora ve fauna gözleme fırsatı	5	9,354	37,415	37,415	3,88±0,76	0,891
Kentsel alanlardan kaçış	3	1,303	5,213	64,189	3,70±0,79	0,799
Rekreasyon faaliyetlerinin olması	7	3,487	13,947	51,362	2,67±0,76	0,877
Konfor sağlayan özellikler	7	1,904	7,614	58,977	2,61±0,79	0,832
Ulaşım kolaylığı	3	1,095	4,379	68,568	2,44±0,85	0,784

Motivasyon ölçeği için $KMO=0,821$; Bartlett's test: $\chi^2=1506,499$; $p<0,001$

Destinasyon tercih ölçeği için $KMO=0,863$; Bartlett's test: $\chi^2=3955,353$; $p<0,001$

Çalışmada, bireyin hangi kuş gözlemcisi sınıfında (meraklı, aktif ve kararlı kuş gözlemcisi) olduğunu belirlemek için; son 12 ayda kuş gözlemciliği için yapılan seyahat sayısı, son 12 ayda kuş gözlemciliği yaparak geçirilen gün sayısı, diğer kuş gözlemcilerine göre yeteneği, kuş gözlemciliğini hangi düzeyde açık hava faaliyeti olarak tanımladığı, kuş gözlemciliği ile ilgili sahip olduğu araç-gereç veya ekipmanların (dürbün, kamera, fotoğraf makinesi ve objektifler, ses kaydedici, kitap v.b) toplam maliyeti, görüntüsünden tanınabilen kuş türü sayısı ve sesinden tanınabilen kuş sayısı şeklindeki 7 değişken kullanılarak verilere kümeleme analizi uygulanmış olup elde edilen dendrogram (ağaç) grafiği Şekil 1'de

verilmiştir. Şekil 1'e göre örnekleme oluşturan kuş gözlemcilerinin öncelikle iki gruba ayrıldığı ancak ilk grubun tekrar ikiye ayrıldığı görülmektedir. Diğer taraftan, grafiğin en sağındaki üçüncü grubun (kararlı kuş gözlemcisi) daha homojen bir grup olduğu, en solundaki grubun (meraklı kuş gözlemcisi) ise diğerlerine göre daha heterojen bir grup olduğu gözlenmektedir. Bu durumda uygulanan kümeleme analizi sonucu meraklı, aktif ve kararlı kuş gözlemcisi şeklinde üç temel grup elde edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, kuş gözlemcilerinin % 37'sinin (n=84) meraklı, % 43,2'sinin (n=98) aktif ve % 19,8'inin (n=45) ise kararlı grubunda olduğu belirlenmiştir.

Şekil 1. Kümeleme analizine ilişkin dendrogram grafiği

Kuş gözlemcisi grupları ile kuş gözlemciliği faaliyetleri arasındaki ilişkilere yönelik uygulanan Ki-Kare analizi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur. Bulgular incelendiğinde kuş gözlemcisi grupları ile kuş gözlemciliği faaliyetlerine yönelik değişkenler arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Dağılım genel olarak incelendiğinde, kararlı kuş gözlemcilerinin diğer gruplara göre; son 12 ayda kuş gözlemciliği için yapılan seyahat sayısı, son 12 ayda kuş gözlemciliği yaparak geçirilen gün sayısı, diğer kuş gözlemcilerine göre yeteneği, kuş gözlemciliğini hangi düzeyde açık hava faaliyeti olarak tanımladığı ve kuş gözlemciliği ile ilgili sahip olduğu araç-gereç veya ekipmanların toplam maliyeti ile görüntüsünden ve sesinden tanıyabildikleri kuş türü sayısının daha yüksek olduğu görülmektedir. En düşük değerler ise meraklı kuş gözlemcisi aittir. Aktif grubunda yer alanların ise istatistikleri kararlı ve meraklı kuş gözlemcilerinin arasındadır. Örneğin, meraklı kuş gözlemcilerinin %84,3'ü görüntüsünden 100'ün altında kuş tanıyabildiğini belirtirken, aktif kuş gözlemcilerinin %30,6'sı, kararlı kuş gözlemcilerinin ise %46,7'si 300'den fazla kuş türünü tanıyabildiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 3. Kuş Gözlemcisi Grupları İle Kuş Gözlemciliği Faaliyetleri Arasındaki İlişkiler

Değişken	Grup	Grup			Ki-Kare	p
		Meraklı n (%)	Aktif n (%)	Kararlı n (%)		
Son 12 ayda kuş gözlemciliği için yapılan seyahat sayısı	0-1	17(20,2)	4(4,1)	1(2,2)	51,402	0,000**
	2-3	36(42,9)	11(11,2)	10(22,2)		
	4-7	11(13,1)	30(30,5)	8(17,8)		
	8 +	20(23,8)	53(54,2)	26(57,8)		
Son 12 ayda kuş gözlemciliği yaparak geçirilen gün sayısı	1-5	30(23,8)	5(5,1)	2(4,4)	47,216	0,000**
	6-18	20(32,1)	26(26,5)	8(17,8)		
	19-53	27(32,1)	40(40,8)	17(37,8)		
	54+	7(8,3)	27(27,6)	18(40,0)		
Diğer kuş gözlemcilerine göre yeteneği	Daha az	62(73,8)	28(28,6)	11(24,4)	51,778	0,000**
	Eşit yetenekte	21(25,0)	52(53,1)	22(48,9)		
	Daha fazla	1(1,2)	18(18,4)	12(26,7)		
Kuş gözlemciliğini hangi düzeyde açık hava faaliyeti olarak tanımladığı	Az önemli	27(32,1)	5(5,1)	4(8,2)	34,153	0,000**
	Orta düzeyde	8(9,5)	6(7,1)	1(2,2)		
	Çok önemli	7(8,3)	16(16,3)	5(9,6)		
	En önemli	42(50,0)	70(71,4)	36(80,0)		
Kuş gözlemciliği ile ilgili sahip olduğu araç-gereç veya ekipmanların toplam maliyeti	\$375 ve altı	20(23,8)	15(15,3)	5(11,1)	16,994	0,031*
	\$376- \$980	20(23,8)	18(18,4)	10(22,2)		
	\$981-\$2245	22(26,2)	28(28,5)	12(26,7)		
	\$2246+	22(26,2)	37(37,8)	18(40,0)		
Görüntüsünden ve tanınabilen kuş türü sayısı	0-100	71(84,3)	10(10,4)	10(22,2)	1731,235	0,000**
	101-300	9(10,7)	58(59,0)	14(31,1)		
	301+	4(5,0)	30(30,6)	21(46,7)		
Sesinden tanınabilen kuş türü sayısı	0-50	80(95,2)	27(27,6)	5(11,1)	99,257	0,000**
	51-100	2(2,4)	34(34,7)	22(48,9)		
	101+	2(2,4)	37(37,8)	182(40,0)		

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Kuş gözlemci gruplarının kuş gözlemciliği yapmalarındaki motivasyon unsurları ve kuş gözlemciliği yapılacak destinasyonu seçmede önemli faktörlere ilişkin görüşlerine göre karşılaştırılmasına ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir. Buna göre, kuş gözlemciliği yapılmasındaki motivasyon unsurlarından sosyallik ve eğlenme boyutuna göre kuş gözlemci grupları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmezken ($p > 0,05$), kuşa ilişkin özellikler ve kaçış-yenilenme boyutlarında anlamlı farklılıklar gözlenmiştir ($p < 0,05$). Ortalama değerleri incelendiğinde; kuşa ilişkin özellikler boyutunda üç grup arasında anlamlı farklılıklar bulunmuş olup, kararlı kuş gözlemcilerinin en yüksek ortalamaya ($\pm SS = 4,56 \pm 0,39$) sahip olduğu ve en düşük ortalamaya ise meraklı kuş gözlemcilerinin sahip olduğu ($\pm SS = 4,11 \pm 0,73$) görülmektedir. Kaçış-yenilenme boyutunda ise aktif kuş gözlemcileri ($\pm SS = 3,79 \pm 0,88$) ile meraklı kuş gözlemcilerinin ($\pm SS = 3,82 \pm 0,84$) birbirine yakın ortalamaya sahip olduğu belirlenirken, kararlı kuş gözlemcilerinin bu gruptan daha yüksek ortalamaya ($\pm SS = 4,07 \pm 0,63$) sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Kuş Gözlemci Gruplarının Motivasyon Unsurları Ve Destinasyon Tercihlerinde Önemli Faktörlere İlişkin Görüşlerine Göre Karşılaştırılması

Ölçek ve Faktörler	Grup	Meraklı	Aktif	Kararlı	P
		$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	$\bar{X} \pm SS$	
Motivasyon ölçeği					
Kuşa ilişkin özellikler		4,11±0,73 c	4,31±0,79 b	4,56±0,39 a	0,043*
Sosyallik		3,08±0,88	3,09±0,86	3,37±0,62	0,128
Kaçış-Yenilenme		3,82±0,84 b	3,79±0,88 b	4,07±0,63 a	0,019*
Eğlenme		4,36±0,90	4,34±0,88	4,46±0,54	0,702
Destinasyon tercih ölçeği					
Flora ve fauna gözlemeleme fırsatı		3,57±0,82 c	3,77±0,80 b	3,95±0,51 a	0,023*
Kentsel alanlardan kaçış		3,54±0,77 b	3,58±0,86 b	3,81±0,61 a	0,031*
Ulaşım kolaylığı		2,39±0,84	2,49±0,79	2,51±0,97	0,428
Rekreasyon faaliyetlerinin olması		2,71±0,73	2,66±0,80	2,62±0,76	0,812
Konfor sağlayan özellikler		2,62±0,84	2,65±0,78	2,71±0,72	0,538

* $p < 0,05$; a,b,c: farklı harfleri içeren gruplar arasındaki farklar anlamlıdır.

Tablo 4 incelendiğinde, kuş gözlemciliği yapılacak destinasyonu seçmede önemli faktörlerden ulaşım kolaylığı, rekreasyon faaliyetlerinin olması ve konfor sağlayan özellikler boyutlarına göre kuş gözlemci grupları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmezken ($p > 0,05$), flora ve fauna gözlemeleme fırsatı ve kentsel alanlardan kaçış boyutlarında anlamlı farklılıklar gözlenmiştir ($p < 0,05$). Bulgulara göre, flora ve fauna gözlemeleme fırsatı boyutunda gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuş olup, kararlı kuş gözlemcilerinin en yüksek ortalamaya ($\pm SS = 3,95 \pm 0,51$), meraklı kuş gözlemcilerinin ise en düşük ortalamaya sahip olduğu ($\pm SS = 3,57 \pm 0,82$) görülmektedir. Kentsel alanlardan kaçış boyutunda ise aktif kuş gözlemcileri ($\pm SS = 3,58 \pm 0,86$) ile meraklı kuş gözlemcileri ($\pm SS = 3,54 \pm 0,77$) arasında anlamlı farklılık gözlenmezken, kararlı kuş gözlemcilerinin ($\pm SS = 3,81 \pm 0,61$) destinasyon tercihlerinde kentsel alanlardan kaçış faktörünü diğer gruplara göre daha fazla önemsedikleri belirlenmiştir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Kuşların doğal ortamlarında gözlemlendiği, doğayı kuşların dünyasından tanımaya olanak veren, çevresel etkisi düşük olan kuş gözlemciliği birçok ülkede yaygın olarak yapılmaktadır. Kuş türü bakımından zengin bir kaynağa sahip olan Türkiye’de de kuş gözlemciliğinin son yıllarda hızla yayıldığı gözlemlenmektedir. Kaynakların en iyi şekilde değerlendirilmesi ve kuş gözlemciliğine olan talebin buna bağlı olarak elde edilen gelirin artırılması için kuş gözlemcilerinin motivasyonlarının ve destinasyon tercihlerinin anlaşılması önemlidir. Buradan yola çıkarak çalışmada, Türkiye’deki kuş gözlemcilerinin seyahate karar verme süreçlerinde etkili olan motivasyon ve destinasyon tercih faktörlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte kuş gözlemcilerini davranış, yetenek ve bağlılıklarına göre

gruplara ayırarak profilleri belirlenmiş; söz konusu grupların motivasyon ve destinasyon tercihleri incelenmiştir.

Çalışmada kuş gözlemcilerinin genellikle orta yaşlı, iyi eğitim düzeyine sahip, yüksek gelirli oldukları görülmekte olup farklı çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Hvenegaard, 2002; Şekercioğlu, 2002; Çakıcı ve Harman, 2006; Green ve Jones, 2010). Kuş gözlemcilerinin demografik özelliklerine bakıldığında turizm gelirleri açısından önemli bir segmenti oluşturduğu görülmektedir.

Kuş gözlemcilerini gruplandırmak amacıyla son 12 ayda kuş gözlemciliği için yapılan seyahat sayısı, son 12 ayda kuş gözlemciliği yaparak geçirilen gün sayısı, diğer kuş gözlemcilerine göre yeteneği, kuş gözlemciliğini hangi düzeyde açık hava faaliyeti olarak tanımladığı, kuş gözlemciliği ile ilgili sahip olduğu araç-gereç veya ekipmanların toplam maliyeti, görüntüsünden ve sesinden tanınabilen kuş türü sayısı değişkenleri kullanılarak kümeleme analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda üç grup elde edilmiştir: (1) Meraklı Kuş Gözlemcisi, (2) Aktif Kuş gözlemcisi ve (3) Kararlı Kuş Gözlemcisi. Kuş gözlemcilerinin gruplara göre dağılımı sırasıyla aktif (98 kişi), meraklı (84 kişi) ve kararlı (45 kişi) olarak sıralanmıştır. Meraklı kuş gözlemcileri kuş gözlemciliğini diğer gezi ve açık hava faaliyetinin yanında tesadüfi olarak yapan, gördüğü kuşların listesini tutmayan, kuş gözlemciliğini eğlenceli bulan ancak her zaman yapmadığı ya da düzensiz yaptığı bir açık hava faaliyeti olarak gören kişilerdir. Ayrıca tanıyabildikleri kuş ya hiç yoktur ya da çok azdır. Aktif kuş gözlemcileri kararlı kuş gözlemcileri kadar olmasa da sık sık kuş gözlemlemek amacıyla seyahat eden, gördüğü kuşların listesini tutan, görüntüsü ve sesinden tanıdığı kuş sayısı meraklı kuş gözlemcilerinden çok kararlı kuş gözlemcilerinden daha az olan, kuş gözlemciliğini önemli fakat ayrıcalıklı olmayan bir açık hava faaliyeti olarak gören kişilerdir. Kararlı kuş gözlemcileri ise kuş gözlemlemek, özellikle nadir kuş türlerini görmek için daha sık seyahate çıkan, kuşları tanımada daha yetenekli olan, gördükleri kuşların listesini tutan, kuş gözlemciliğini diğer açık hava faaliyetlerine tercih eden ve kuşları çekmeye, kaydetmeye ve gözlemlemeye yardım eden ekipmanları sürekli artan sayıda satın alan kuş gözlemcileridir. Kararlı kuş gözlemcileri sesinden ve görüntüsünden tanıdıkları kuş sayısının yaklaşık 300 ve üzeri olduğunu belirtmiş olup en fazla kuş tanıyan gözlemcilerdir. İlgili literatür incelendiğinde kuş gözlemcileri genellikle üç veya dört gruba ayrıldığı ve farklı şekillerde adlandırıldığı görülmüştür. Ancak grupların isimlendirmeleri farklı olsa da sahip oldukları genel özellikleri itibarıyla benzerlik göstermektedir (McFarlane, 1994; Cole ve Scott, 1999; Hvenegaard, 2002; Lee ve Scott, 2004; Scott vd., 2005; Chen ve Chen, 2015).

Kuş gözlemcilerinin motivasyonlarıyla ilgili olarak öne çıkan boyutun, manzaranın,

doğadaki kokuların ve seslerini tadını çıkarmak, açık havada olmak ifadelerinden oluşan “eğlenme” olduğu görülmüştür. İkinci sırada, daha önce görülmeyen kuş türlerini görmek, kuş gözlemciliği bilgisini artırmak ve yeteneğini geliştirmek, mümkün olduğunca çok kuş türünü görmek, listeye yeni kuş türleri eklemek, kuşların korunmasına katkıda bulunmak ifadelerini içeren “kuşa ilişkin özellikler” boyutu yer almaktadır. Üçüncü boyut ise gündelik hayattan uzaklaşmak / hayatın zorluklarından kaçmak, kuşların verdiği huzuru yaşamak, fotoğraf çekmek, çizim ve resim gibi yaratıcı bir şeyler yapmak, yalnız kalabilmek ifadelerinden oluşan “kaçış-yenilenme” dir. Aile ile birlikte bir aktivitede bulunmak, kuş gözlemcisi arkadaşlarla birlikte olmak, diğer kuş gözlemcileriyle yarışmak, benzer ilgi alanlarına sahip yeni insanlarla tanışmak ifadelerinden oluşan “sosyallik” boyutunun en önemsiz boyut olduğu görülmüştür. Kuş gözlemciliği ile ilgili diğer çalışmalarda (McFarlane 1994; Scott vd., 1999; Hvenegaard, 2002; Eubanks, Stoll ve Ditton, 2004; Scott, vd., 2005; Sali ve Kuehn 2006; Conradie vd., 2013; Chen ve Chen, 2015) en önemli boyut kuşa ilişkin özellikler olarak tespit edilmiştir. Farklılığın bu çalışmaya katılan kuş gözlemcileri arasında meraklı ve aktif kuş gözlemci sayısının daha çok olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmanın sonuçları kuş gözlemcilerinin destinasyon tercihlerinde de bazı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. En önemli destinasyon özellikleriyle ilgili boyutun, çeşitli kuş türlerinin görülebileceği ve/veya dinlenebileceği, farklı manzaraların görebileceği, yaban hayatı fotoğraflarının çekilebileceği, doğa yürüyüşlerinin yapabileceği, yabancı çiçeklerin gözlemlenebileceği yerler olması değişkenlerini içeren “flora ve fauna gözleme fırsatı” olduğu görülmüştür. Güvenli, temiz havası, yol boyunca güzel manzarası olan yerler ifadelerinden oluşan “kentsel alanlardan kaçış” boyutu ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada ise ziyaret edilecek ilginç yerleri, farklı-nostaljik küçük kasabaları, tarihi yerleri, doğa eğitim programları, yerel el sanatları, antika satan dükkanları, alışveriş yapılacak yerleri kapsayan “rekreasyon faaliyetlerinin olması” boyutu bulunmaktadır. Dördüncü sırada “konfor sağlayan özellikler” (yerel halkın dost ve yardımsever olması, iyi restoranların, oda ve kahvaltının, motellerin/otellerin, 24 saat banka hizmetlerinin, telefon ve internet erişiminin, sağlık hizmetlerinin iyi olduğu yerler) boyutu yer almaktadır. Son sırada ise yolların iyi olması, park yerlerinin olması, yolculuk süresinin uzunluğu değişkenlerinden oluşan “ulaşım kolaylığı” boyutu yer almaktadır. Scott ve Thigpen (2003), Kim vd., (2010) ve Chen ve Chen’in (2015) yapmış olduğu çalışmalar incelendiğinde benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Söz konusu her üç çalışmada da flora ve fauna gözleme fırsatının kuş gözlemcileri açısından destinasyon tercihlerini etkileyen önemli boyut, ulaşım kolaylığının ise en önemsiz boyut olduğu görülmüştür. Bulgular kuş gözlemcilerinin (dahil oldukları gruplarına bakılmaksızın) gözleyecekleri kuşların çeşitliliğini ve buldukları çevrenin doğal yapısını

önemsediklerin göstermektedir. Diğer bir deyişle destinasyon kuş miktarı ve çeşitliliği açısından istedikleri özelliklere sahip olduğunda ulaşımın şekli, uzaklık önemini kaybetmektedir.

Çalışmanın bulguları daha önceki çalışmalarda olduğu gibi (Scott ve Shafer 2001; Scott ve Thigpen 2003; Lee ve Scott 2004; Kim vd., 2010; Chen ve Chen, 2015; Steven vd., 2017) motivasyon ve destinasyon tercihlerinin kuş gözlemcileri gruplarına göre değiştiğini ortaya koymuştur. Kuş gözlemcisi grupları ile motivasyon boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde bazı önemli farklılıklar içerdiği tespit edilmiştir. Kararlı kuş gözlemcileri açısından en önemli motivasyon boyutunun kuşla ilgili boyut olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kararlı kuş gözlemcileri için daha önce görmedikleri kuş türlerini görmek, kuş gözlemciliği bilgilerini artırmak ve yeteneklerini geliştirmek, mümkün olduğunca çok kuş türü görmek ve kuşların korunmasına katkıda bulunmak en önemli motivasyon unsurlarıdır. Bununla beraber kuşla ilgili boyutun meraklı kuş gözlemcileri için en önemsiz boyut olduğu görülmüştür. Kaçış-yenilenme boyutunun da kararlı kuş gözlemcileri için aktif kuş gözlemcileri ile meraklı kuş gözlemcilerinden daha önemli bir boyut olduğu tespit edilmiştir. Uzmanlık ve ilgi düzeyi arttıkça kuşla ilgili motivasyon boyutunun öne çıktığı görülmüştür. Meraklı ve aktif kuş gözlemcileriyle karşılaştırıldığında kararlı kuş gözlemcilerinin kuşla ilgili motivasyonlarının daha yüksek olduğu bulgusu Kellert (1985), Cole ve Scott (1999), Hvenegaard (2002) ve Chen ve Chen'in (2015) çalışmalarında da ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Scott vd.,'nin (2005) çalışmasında ise en önemli boyutun eğlenme (motivasyonun manzaranın, doğadaki kokuların ve seslerin tadını çıkarmak ile açık havada olmak) olduğu, kuşla ilgili boyutun ise orta düzeyde önemli olduğu tespit edilmiştir.

Destinasyon tercihleriyle ilgili olarak, kuş gözlemci gruplarına göre tercihlerin farklılaştığı tespit edilmiştir. Destinasyon tercihleri açısından ele alındığında flora ve fauna gözleme fırsatı boyutunun kararlı kuş gözlemcileri açısından en önemli, meraklı kuş gözlemcileri açısından ise en önemsiz boyut olduğu görülmüştür. Kararlı kuş gözlemcilerinin özellikleri dikkate alındığında seslerini duyabilecekleri ve görebilecekleri çeşitli kuşların bulunduğu, doğa yürüyüşü yapabilecekleri, doğal güzelliğe sahip, bitki örtüsü bakımından zengin destinasyonları tercih ettikleri görülmektedir. Söz konusu bulgular Scott ve Thigpen (2003), Curtin ve Wilkes (2005), Maple vd., (2010) ve Kim vd.,'nin (2010) çalışmalarıyla örtüşmektedir. Ulaşım kolaylığı, rekreasyon faaliyetlerinin olması ve konfor sağlayan özellikler boyutunda gruplar arasında anlamlı bir fark oluşmamıştır. Ancak literatür incelendiğinde (Scott ve Thigpen, 2003; Curtin ve Wilkes, 2005; Kim vd., 2010; Marple vd., 2010; Chen ve Chen, 2015) söz konusu boyutlar meraklı ve aktif kuş gözlemcisi grubuna dahil olan kuş gözlemcileri için önemliken kararlı kuş gözlemcileri açısından önemsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kuş gözlemciliğini yaygınlaştırmak ve her grubun ilgisini çekmek amacıyla öncelikle kuşların yaşam yerleri olan doğal alanların korunması gerekmektedir. Doğal alanların korunmasıyla kuş sayısında ve çeşitliliğinde artışlar gözlemlenebilir. Kuş gözlemciliğini teşvik etmek amacıyla kuşları görünüş ve seslerinden tanınmasını sağlayabilmek için kolay anlaşılır kuş rehber kitapları ve kuş ses CD'leri oluşturulabilir.

Kuşları tanımakta zorluk çeken meraklı kuş gözlemcilerine daha iyi hizmet verilebilmesi amacıyla kuşların tanımlanmasında onlara yardımcı olacak rehberler kendilerine eşlik edebilir. Böylece kuşları tanıyabileceklerinden ve bilgi alabileceklerinden rehberler eşliğinde yapacakları kuş gözlemciliğinden daha hoşnut olabilir ve dolayısıyla daha sık seyahate çıkmaları sağlanabilir. Meraklı ve aktif kuş gözlemcilerinin kuş gözlemciliğini diğer eğlenceli aktivitelerle birleştirmeye eğilimli olduklarının dikkate alınmasının önemli olduğu görülmektedir. Meraklı ve aktif kuş gözlemcilerinin ilgisini çekmek amacıyla kuş gözlemciliği yanında farklı açık hava faaliyetleri sunulabilir. Bununla birlikte daha homojen yapıda olan sadece kuşları gözlemlemeyi ve doğayla baş başa kalmayı tercih eden kararlı kuş gözlemcilerine uygun özel turlar düzenlenebilir.

Bazıları artık gözlenemiyor olsa da Türkiye’de izlenme kaydı bulunan tür sayısı 485 olarak belirlenmiş olup, kuş türlerinin sayısı Avrupa'nın tamamında bulunan kuş türleri kadardır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018). Kaynak bakımında zengin olan Türkiye’de kuş gözlemciliği eğitilmiş ve yüksek gelir seviyesine sahip eko-turist grubunun önemli bölümünü oluşturmasından dolayı dikkate değer bir gelir potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu potansiyelin en iyi şekilde kullanılabilmesi için kuş gözlemciliğinin yapıldığı destinasyonların kuş gözlemcilerinin ihtiyaçlarını karşılayacak donanıma sahip olması gerekmektedir. Kuş gözlemcilerinin ihtiyaçlarına cevap verecek donanıma sahip destinasyonların olması ve tatmin edici düzeyde hizmet sunulabilmesi açısından ise Türkiye’deki kuş gözlemcileri profillerinin ortaya konması, söz konusu profillere bağlı olarak da motivasyonları ve destinasyon tercihleri ile ilgili araştırmaların yapılmasına gereksinim duyulmaktadır. Buna bağlı olarak konuyla ilgili daha çok çalışmanın yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu çalışma Türkiye’de kuş gözlemciliği yapan kişilerle yapılmıştır. Bundan sonraki çalışmalara Türkiye’ye kuş gözlemlemek üzere gelen uluslararası kuş gözlemcileri de dahil edilebilir. Ayrıca kuş gözlemcileri gruplandırmasının yüz yüze görüşme tekniği veya farklı ölçekler kullanılarak yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bryan, H. (2000). Recreation specialization revisited. *Journal of Leisure Research*, 32(1), 18-21.
- CBI Ministry of Foreign Affairs. (2017). CBI Product Fact Sheet. <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/birdwatching-tourism>, adresinden 15 Mart 2018 de alınmıştır.
- Chen, Li-Ju., & Wei-Peng Chen. (2015). Push-pull factors in international birders' travel. *Tourism Management* 48(1), 416-425.
- Cole, J.S., & Scott, D. (1999). Segmenting participation in wildlife watching: A comparison of casual wildlife watchers and serious birders. *Human Dimensions of Wildlife*, 4(4), 44-61.
- Conradie, N., Van Zyl, C., & Strasheim, A. (2013). What inspires birders to migrate South towards Africa? A quantitative measure of international avitourist motivation. *Southern African Business Review*, 17(1), 128-167.
- Curtin, S., & Wilkes, K. (2005). British Wildlife Tourism Operators: Current Issues and Typologies. *Current Issues in Tourism*, 8(6), 455-478.
- Çakıcı, A. C., & Harman, S. (2006). Kuş Gözlemciliğinin Önemi: Türkiye'de Kuş Gözlemciliğinin Profili. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 161-168.
- Dann, G. M. S. (1977). Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4(4), 184-194
- Eubanks Jr., T. L., Stoll, J. R., & Ditton, R. B. (2004). Understanding the diversity of eight birder sub-populations: Socio-demographic characteristics, motivations, expenditures and net benefits. *Journal of Ecotourism*, 3(3), 151-172.
- Glowinski, S. L., & Moore, F. R. (2014). The role of recreational motivation in the birding participation-environmental concern relationship. *Human Dimensions of Wildlife*, 19(3), 219-233.
- Gürlük, S., & Rehber, E. (2008). A travel cost study to estimate recreational value for a bird refuge at Lake Manyas. Turkey. *Journal of Environmental Management*, 88(4), 1350-1360.
- Harwood, S. (2008). Planning and development of community based tourism: Bird watching destinations. Proceedings from Council for Australian University Tourism and Hospitality Education, Gold Coast International Hotel, Gold Coast, Australia (pp. 498-509).
- Hvenegaard, T. G. (2002). Birder Specialization Differences in Conservation Involvement, Demographics, and Motivations. *Human Dimensions of Wildlife*, 7(1), 21-36.
- Kellert, S. R. (1985). Birdwatching in American Society. *Leisure Sciences*, 7(3), 343-360.
- Kim, A. K., Keuning, J., Robertson, J., & Kleindorfer, S. (2010). Understanding the birdwatching tourism market in Queensland, Australia. *Anatolia*, 21(2), 227-247.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2018). Kuş Gözlemciliği. <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10203/kus-gozlemciligi.html> adresinden, 10 Nisan 2018 tarihinde alınmıştır.
- Lee, J. H., & Scott, D. (2004). Measuring Birding Specialization: A Confirmatory Factor Analysis. *Leisure Sciences*, 26(3), 245-260.
- Ma, Z., Cheng, Y., Wang, J., & Fu, X. (2013). The rapid development of birdwatching in mainland China: a new force for bird study and conservation. *Bird Conservation International*, 23(2), 259-269.
- Maple, L. C., Eagles, P. F. J., & Rolfe, H. (2010). Birdwatchers' specialization characteristics and national park tourism planning. *Journal of Ecotourism*, 9(3), 219-238.
- McFarlane, B. L. (1994). Specializations and motivations of birdwatchers. *Wildlife Society Bulletin*, 22(3), 361-370.
- McFarlane, B. L., & Boxell, P.C. (1996). Participation in Wildlife Conservation by Birdwatchers, *Human Dimensions of Wildlife*, 1(13), 1-14.
- Pekin, F. (2011). *Çözüm: Kültür Turizmi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sali, M.J.G., & Kuehn, D.M. (2006). 'Gender-based motivations of non-residential birdwatchers in New York state: a qualitative study', In Burns, R. & Robinson, K. (Eds), Proceedings of the 2006 Northeastern Recreation Research Symposium, US Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Research Station, New York, 9-11 April. (pp. 318-325).
- Sali, M. J., Kuehn, D. M., & Zhang, L. (2008). Motivations for Male and Female Birdwatchers in New York State. *Human Dimensions of Wildlife*, 13(3), 187-200.
- Scott, D., Baker, S. M., & Kim, C. (1999). Motivations and commitments among participants in the Great Texas Birding Classic. *Human Dimensions of Wildlife*, 4(1), 50-67.
- Scott, D., & Shaffer, C. S. (2001). Recreational specialization: A critical look at the construct. *Journal of Leisure Research*, 33(3), 319-343.
- Scott, D., & Thigpen, J. (2003). Understanding the birder as tourist: Segmenting visitors to the Texas Hummer / Bird Celebration. *Human Dimensions of Wildlife: An International Journal*, 8(3), 199-218.
- Scott, D., Ditton, R. B., Stoll, J. R., & Eubanks Jr. T.L. (2005). Measuring specialization among birders: Utility and self-classification measure. *Human Dimensions of Wildlife*, 10(1), 53-74.
- Steven, R., Smart, J. C., Morrison, C., & Castley, J. G. (2017). Using a choice experiment and birder preferences to guide bird-conservation funding. *Conservation Biology*. 31(4), 818-827.

- Şekercioğlu, Ç. H. (2002). Impacts of Birdwatching on Human and Avian Communities, *Environmental Conversation*, 29(3), 282-289.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2018). Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. <http://www.milliparklar.gov.tr/haberler/%C3%BCIkemizde-g%C3%B6r%C3%BClen-ku%C5%9F-t%C3%BCr%C3%BC-sayisi-485-oldu>, adresinden 15 Şubat 2018 tarihinden alınmıştır.
- Özdamar, K. (2001). "*Sps ile Biyoistatistik*", (4.Basım). Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- U.S. Fish & Wildlife Service (2018). Birding in the United States: A Demographic and Economic Analysis. <https://www.fws.gov/birds/bird-enthusiasts/bird-watching/valuing-birds.php>, adresinde 20 Nisan 2018 tarihinden alınmıştır.
- Weaver, D.B., & Lawton, L.J. (2002). Overnight Ecotourist Market Segmentation in the Gold Coast Hinterland of Australia, *Journal of Travel Research*, 40(1), 270-280.

EXTENDED ABSTRACT

Classifying birders and understanding their motivations and destination preferences are very important for tour operators, destination managers and agencies related with wild life in terms of increasing the income provided from bird watching activities and utilization of sources for optimum benefits. When the literature was examined, it is seen that the birders have been classified as casual, novice, intermediate, and advanced birders. (McFarlane 1994) casual and serious (Cole and Scott 1999) novice, advanced–active, and advanced– (Hvenegaard 2002), casual, interested, active and skilled birders (McFarlane and Boxell, 1996; Scott and Thigpen 2003), committed, active and casual birder (Scott et al., 2005) committed and active birders (Chen and Chen, 2015). The birders have been classified under two, three or four groups, and these groups were named as above and formed by their experience in bird watching generally as beginner, intermediate, advanced and professional. Classifying the birders may provide information to operators to assist management and planning. For example; in the cases when skills and knowledge are confirmed as important dimensions in determining individual's preferences in social and physical environments, various programmes and services may be formed to attract birders with different levels of profession (Lee and Scott, 2004). Therefore, classifying is going to enable all stakeholders understand birders' travel behaviours and preferences. Researches have been conducted on birders' motivations as well. Motivation which is defined as a mental attitude motivating and preparing an individual or a group to a travel (Dann, 1977) is an important variable which plays an important role both in understanding travel behaviours and in decision-making process (Chen and Chen, 2015). Birders generally have a motivation to watch birds and beside this they have got other motivations such as being outdoors, having experience on birds, competing other birders, contributing to protect birds and the environment, being with family or friends, and meeting new friends (Hvenegaard, 2002). Previous studies examined general bird watching motivations in different regions and countries, and dimensions about socialising, conservation, success, information, new experiences, spirituality and birds are seen with

different names in many studies. These studies revealed that birders' destination preferences differ according to their motivations and groups (Cole and Scott, 1999; Scott and Thigpen, 2003; Kim et al., 2010). The aims of this study, in accordance with the examined literature, are to classify the Turkish birders according to their proficiencies and investigate their motivations affecting their travel decision process and their destination preferences. Also, it is aimed to study the differences of their motivations and preferences according to groups. In the study a survey was conducted with 227 birders. The survey was formed in four parts. In the first part, 5 variables (gender, age, education, marital status and monthly income) were included related with the demographic features of the individuals. In the second part, for segmenting the birders 7 variables (number of travels for birding in the last 12 months, number of days for birding in the last 12 months, their skills comparing other birders, their description of level of bird watching as an open air activity, total cost of their equipment for birding, numbers of birds recognised by their appearance and sound) obtained from Scott and Thigpen (2003) and Scott et al. (2005) were included. In the third part, a scale of 4 dimensions (enjoyment, bird-related, escape and socialization) and 15 items adapted from Scott et al. (2005) and Conradie et al., (2013) were used. In the final part of the survey, a scale of with 5 dimensions (opportunities to observe flora and fauna, escape from urban areas, ease of access, availability of recreation activities and comfort amenities) and 25 items adapted from Scott and Thigpen (2003) was used in order to determine the participants' views concerning the factors for choosing the birding destination. A 5-point Likert type scale with 1= not at all important to 5= very important was used. In the study, three cluster groups were identified including "casual", "active", and "committed". The results of a factor analysis identified 4 motivation factors and 5 destination attributes. In order of importance, the motivation factors are enjoyment, bird related, escape-novelty and sociability. The destinations factors, in order of importance, are opportunities to observe flora and fauna, escape from urban areas, availability of recreation activities and comfort amenities and ease of access. This study found that significant differences existed among three groups in terms of the motivations and preferences for destination attributes. The most important motivational factor in terms of committed birdwatchers has been found to be "bird related". Firstly, natural environment of birds should be protected in order to popularize bird watching and attract the interest of every group. By protecting the environment of birds the numbers of birds and species can increase. In order to promote bird watching, CDs for birds sounds and bird manuals may be produced. Professional birding guides can accompany those who have difficulties in recognising the species to identify the birds in order to serve birders in a better

way. In this way, they are going to be able to identify species by the help of birding guides and they go birding more often. Different outdoor activities can be prepared for casual and active birders to draw their interest beside bird watching activities. In addition to these, some special tours can be organised for committed birders who prefer only bird watching and nature based activities. Documented number of bird species in Turkey is 485 and the number is equal to the species of all Europe (Ministry of Agriculture and Forestry, 2018). It is seen that birding in Turkey has an income potential since birders form an important portion of eco-tourist group with their high education and income level. Starting from this point of view, the destinations should be met needs of the birders. And in order to meet these needs it is essential to study the profiles of the Turkish birders, their motivations and factors they consider in destination decision. From this point the study is very important.